

Verksamhetsmodell för bedömning av en minderårigs beslutsförmåga inom hälso- och sjukvården

Kanta-forum för hälso- och sjukvården
1.9.2022

Taina Kauvo, THL

Kan
ta

Vad betyder det i praktiken?

- I patientinformationssystemet görs en strukturerad dokumentering av en minderårigs beslutsförmåga och om utlämnande av uppgifter till vårdnadshavarna eller andra som sköter ärenden för den minderårigas räkning.
- Uppgiften dokumenteras vid varje servicehändelse (besök/behandlingsperiod/distanskontakt) och varje gång ett recept förskrivs eller förnyas.
 - Retroaktivt antecknas uppgifterna inte.
- Uppgiften visas i patientinformationssystemet och i apotekssystemet då någon läser den minderårigas uppgifter.
- Informationen används när uppgifter om minderåriga lämnas ut till vårdnadshavarna i form av utskrifter/på papper/muntligen.
- Uppgiften påverkar också hur en minderårigs patient- och receptuppgifter visas på Mina Kanta-sidor för vårdnadshavarna och andra personer som sköter ärenden för den minderårigas räkning.

Minderårigas och vårdnadshavares ställning och rättigheter

- Lagen om patientens ställning och rättigheter (785/1992)
 - En minderårig som inte kan fatta beslut om sin vård ska vårdas i samråd med sin vårdnadshavare eller någon annan laglig företrädare. Vården av en minderårig som med beaktande av sin ålder och utvecklingsnivå kan **fatta beslut om sin vård** ska ske i samförstånd med honom eller henne. (7 §)
 - Om en minderårig inte kan fatta beslut om sin vård, ska uppgifterna lämnas till den minderårigas vårdnadshavare eller någon annan laglig företrädare. En minderårig som med beaktande av ålder och utveckling **kan** fatta beslut om vården har rätt att förbjuda att uppgifter om hans eller hennes hälsotillstånd och vård ges till vårdnadshavaren eller någon annan laglig företrädare. (9 §)
- 19 § i förordningen om journalhandlingar (94/2022) styr vilka anteckningar som då görs i journalhandlingarna.
- Det är viktigt att barn och unga får framföra sin åsikt och ställa frågor också när de ännu inte kan besluta om sin vård själva.

Det avgörande är förmågan att fatta beslut

- En yrkesutbildad person inom hälso- och sjukvården är skyldig att **informera** en minderårig om hans eller hennes rättigheter. Det ska göras i enlighet med den minderårigas ålder och utvecklingsnivå och det är bra att repetera under kommande besök. Informationen kan ges också på nätet, som material eller dylikt.
 - Det är viktigt att i alla tjänster för barn och unga även informera **vårdnadshavarna**, med tanke på barnets nuvarande ålder, men även dess framtid.
- En yrkesutbildad person inom hälso- och sjukvården **bedömer** också om en minderårig på basis av sin ålder och utvecklingsnivå är i stånd att fatta det beslut som saken kräver.
 - Lagen känner inte till någon åldersgräns för beslutsförmåga, utan en yrkesutbildad person gör alltid en bedömning **från fall till fall med hänsyn till sakens natur**.

Bedömningen av beslutsförmågan är dynamisk

- När mötena fortsätter/ärendet går framåt **kan bedömningen av den minderårigas förmåga att sköta sitt ärende förändras.**
 - Situationen kan bli **allvarligare**, och då kan man komma fram till att den minderåriga ändå inte har förmåga att sköta ärendet utan sina vårdnadshavare, trots att man till en början gjorde den bedömningen.
 - Med tiden kan situationen också förändras så att den minderåriga **kan** fatta beslut om sitt ärende. Under en långvarig vårdrelation växer och mognar den minderåriga.
- Också andra faktorer kan komma fram under behandlingens gång som medför ett behov av att göra en **ny** bedömning.

Efter Hietanen-Peltola, THL 2022

Minderårig som saknar beslutsförmåga ensam på mottagningen

- När en minderårig är ensam på mottagningen och det konstateras att han eller hon är oförmögen att sköta sitt ärende ska vårdnadshavaren alltid kontaktas.
- Kontakten med vårdnadshavarna kan **inte ersättas** med att man enbart gör en anteckning om saken på Mina Kanta-sidor.

Efter Hietanen-Peltola, THL 2022

Strukturella dokumenteringsalternativ

1. Den minderåriga saknar beslutsförmåga, uppgifterna **lämnas** till vårdnadshavarna
2. Den minderåriga har beslutsförmåga, **tillåter** att uppgifter om honom eller henne lämnas till vårdnadshavarna
3. Den minderåriga har beslutsförmåga, **förbjuder** att uppgifter om honom eller henne lämnas till vårdnadshavarna
4. Det är okänt om den minderåriga har beslutsförmåga, uppgifter **lämnas inte** till vårdnadshavarna.
 - Alternativet får användas när beslutsförmågan ännu inte har kunnat utredas på något sätt.
 - En yrkesutbildad person inom hälso- och sjukvården ska ändra det här alternativet när den minderårigas beslutsförmåga är känd.
 - Det finns ett så kallat " **ad hoc**-alternativ" för att garantera en lämpligt utlämning till vårdnadshavarna.
 - Det används också till exempel i situationer där patientinformationssystemet skapar dokument för en kommande servicehändelse, men man ännu inte har träffat den minderåriga.

Om värdet 4 förblir i kraft en längre tid, till exempel på ett recept, kan göra det svårare att expediera läkemedel till vårdnadshavaren på apoteket, och vårdnadshavaren ser inte heller receptet på Mina Kanta-sidor (kan till exempel inte begära förnyelse).

Lägesbild över införandena och bedömningarna

- Omkring 44 % av de offentliga aktörerna (N=159) har infört den nya dokumenteringsmodellen i sina system, bland privata (som tar hand om minderåriga) omkring 3 500 (inkl. självständiga yrkesutövare)
- 95 % av de minderåriga med beslutsförmåga (n=78 447) tillåter utlämnande till vårdnadshavarna och 5 % förbjuder

Alternativ/recept	1		2		3		4		samtliga	
tidpunkt	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
2022/5	16 871	43	8 842	22	438	1	13 257	34	39 408	100
2022/6	28 477	51	13 043	23	633	1	13 893	25	56 046	100
2022/7	17 535	48	8 545	23	453	1	10 289	28	36 822	100
Alla under tiden										
10_2020–07_2022	123 051	44	74 233	27	4 214	2	78 787	28	279 787	100

Visning av uppgifter om minderåriga på Mina Kanta-sidor

- Utifrån det som dokumenterats avgör Mina Kanta-sidor om servicehändelser och recept får visas för en minderårigs vårdnadshavare.
 - Obs. Det här gäller **båda** vårdnadshavarna och andra personer som sköter ärenden för den minderårigas räkning.
 - Ett förbud kan till exempel inte riktas bara mot den ena vårdnadshavaren.
- När den nya dokumenteringsmodellen har införts utgår den tidigare åldersgränsen på 10 år för visning av uppgifter om en minderårig på Mina Kanta-sidor.
 - Beroende på barnets ålder **och när Mina Kanta-sidor tagits i bruk** kan det hända att uppgifter om ett barn, till exempel när barnet är 10–12 år, inte visas för vårdnadshavaren på Mina Kanta-sidor.
- **Ju snabbare aktörerna inom hälso- och sjukvården inför den nya dokumenteringsmodellen, desto mer omfattande blir uppgifterna om minderåriga i alla åldrar synliga för vårdnadshavare och andra som sköter ärenden för minderårigas räkning.**

Fördröjning fortfarande i bruk

- Fördröjning används när en yrkesutbildad person gör bedömningen att barnets säkerhet kan äventyras om patientuppgifter visas på Mina Kanta-sidor för vårdnadshavarna och/eller för den minderåriga själv.
 - Fördröjningen gäller ända tills barnet fyller 18 år, om fördröjningen görs för **att vårdnadshavarna** inte ska kunna se uppgifterna.
 - Fördröjning hindrar att uppgifterna om ett besök visas för vårdnadshavarna och för den minderåriga själv.
- Obs. Man kan inte fördröja visningen av ett recept.
 - I undantagsfall, till exempel vid misstanke om sexualbrott, kan man på ett recept använda alternativet "den minderåriga förbjuder att uppgifter om honom eller henne lämnas till vårdnadshavarna" även om det inte motsvarar den faktiska situationen.
 - Ett sådant undantagsförfarande antecknas i patientjournalen, som också fördröjs.
 - Obs. Receptet visas ändå vid inloggning på Mina Kanta-sidor med den minderårigas eget användarnamn och lösenord.

Varför visas barnets uppgifter inte på Mina Kanta-sidor?

- Om vårdnadshavaren inte kan se barnets uppgifter på Mina Kanta-sidor, kan orsaken vara till exempel någon av följande:
 - Ingen bedömning av beslutsförmågan har dokumenterats i strukturerad form bland barnets uppgifter, eftersom detta ännu inte är möjligt i den berörda hälso- och sjukvårdsorganisationens patientinformationssystem.
 - Den nya dokumenteringsmodellen är i bruk och en minderårig som bedöms ha beslutsförmåga har förbjudit att hans eller hennes uppgifter visas för vårdnadshavarna eller andra som sköter ärenden för hans eller hennes räkning.
 - Den nya dokumenteringsmodellen är i bruk, men beslutsförmågan hos den minderåriga har inte utretts.
 - Visningen av uppgifter har fördröjts inom hälso- och sjukvården.
- Det är inte möjligt att sköta ärenden för ett barns räkning på Mina Kanta-sidor om Kanta-tjänsterna inte kan kontrollera rätten att sköta ärenden. Sådana situationer är:
 - En intressebevakare har förordnats för vårdnadshavaren själv
 - Barnet har spärrmarkering

Närmare information

- Minderåriga och Kanta-tjänsterna – verksamhetsmodeller för hälso- och sjukvården och apoteken (yhteistyotilat.fi)
- Utvärdering av en minderårigs beslutsförmåga inom hälso- och sjukvården (thl.fi)
- **Webbskola:** Kanta-webbskolorna (kanta.fi)
 - Logga in i Kanta-webbskolan (verkkokoulut.kanta.fi)
 - Inkluderar också olika exempel (om barn i olika åldrar och om olika tjänster)
- **Medborgare/Mina Kanta-sidor:**
 - Sköta ärenden för minderåriga (kanta.fi)
 - För ungdomar (kanta.fi)
- **Professionella/Kanta:**
 - Sköta ärenden för någon annan (kanta.fi)
 - Handledning i användningen av Mina Kanta-sidor (kanta.fi)

Kanta

Tack!

Taina Kauvo, specialsakkunnig, THL

sotetiedonhallinta@thl.fi

Olemme myös somessa

  @kantapalvelut